

УДК 338.2
JEL Classification: G30, J28

DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.25

Баглей Р.Р.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Bahlei R.R.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of international economic relations,
West Ukrainian National University, Ternopil

FORMATION AND ENSURING ECONOMIC SECURITY OF CORPORATE STRUCTURES IN AN UNSTABLE ENVIRONMENT

Постановка проблеми. Корпорація в XXI ст. є важливим чинником в економічній, в політичній, соціальній, культурній сферах діяльності. Участь корпорацій у суспільних процесах перетворюють їх на домінуючі соціальні інститути сьогодення. Становлення корпоративних утворень безпосередньо пов'язано з еволюційним розвитком компаній, що візуалізує стійку тенденцію до формування підприємницьких об'єднань інтегративного типу. Доказом цього є приклади зі світової практики, що демонструють створення різноманітних типів інтеграції фірм, відмінності яких поширювалися на цілі співпраці, характер господарських відносин між їх учасниками, ступінь самостійності партнерів в об'єднанні підприємств. Іноді виникнення нових організаційних форм мало еволюційний характер, вони органічно доповнювали і одночасно функціонували з попередніми інтегративними типами компаній, розширюючи різноманіття форм корпоративних структур.

Корпоративна форма ведення бізнесу для України є порівняно новим явищем. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання формування раціональної системи управління корпорацією, принципи і фактори її побудови, економічна доцільність впровадження стандартів корпоративного управління, безпека функціонування. Для сучасних корпорацій в глобальному економічному просторі стає все більш актуальною проблемою забезпечення економічної безпеки і досягнення стратегічних цілей в умовах зростаючої організаційної та технічної складності мінливого середовища, що формує нові ризики та загрози. Успіх у вирішенні цих завдань залежить від адаптації до зовнішнього середовища і попередження ризиків та загроз. Управління економічною безпекою корпорації буде більш ефективним, якщо даний процес буде систематичним і стратегічним, а також спиратиметься на постійний моніторинг загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Процес формування власної національної моделі корпоративної безпеки є першочерговим завданням, тому дослідження цих особливостей є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічної безпеки суб'єктів господарювання підприємства активно досліджується багатьма вченими. Свій науковий доробок у розвиток теорії економічної безпеки внесли такі вчені: О. Барановський, І. Бланк, М. Білик, З. Варналій, Т. Васильців, Л. Гнилицька, М. Єрмошенко, С. Каламбет, Г. Козаченко, В. Крутов, О. Ляшенко, Б. Мізюк, Г. Мінаєв, В. Мунтіян, Є. Олейніков, І. Отенко, В. Пономаренко, М. Фоміна, В. Франчук, Л. Шемаєва, Т. Шира, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Шликов, А. Штангрет та багато інших. Науковці розкрили питання систематизації економічної безпеки підприємств, методичні основи формування підрозділів реалізації економічної безпеки на підприємствах, комплексні підходи до її оцінки тощо. У наукових публікаціях питання забезпечення корпоративної безпеки в основному розглядаються з позицій підвищення ефективності функціонування корпорацій, в той час як проблема системного забезпечення корпоративної безпеки є недостатньо дослідженою. Так, незважаючи на дослідження категорії «економічна безпека підприємства», серед учених існують розбіжності щодо змісту цієї комплексної категорії, завдань і шляхів їх вирішення. Що ж стосується поняття «корпоративна безпека», варто відзначити недостатню увагу науковців щодо вивчення цієї категорії та обмеженого теоретико-методологічного базису її забезпечення стосовно вітчизняних корпоративних структур.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд теоретичних та організаційних аспектів формування ефективної системи економічної безпеки корпоративних структур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує корпорацію як договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників [1, с. 577]. На думку В. Карпенка, «корпорація може розглядатися як категорія, під якою розуміють підприємницьке об'єднання капіталу, що має різні організаційно-правові форми. У вузькому розумінні – це форма підприємницького об'єднання капіталу у вигляді акціонерного товариства» [2, с. 22]. Окремі автори наголошують, що корпорація – найдосконаліша форма організації підприємств, що існує переважно у вигляді відкритого акціонерного товариства, засновники якого формують акціонерний капітал шляхом об'єднання власних ресурсів через механізм випуску і продажу цінних паперів (передусім акцій), а співвласники несуть обмежену відповідальність [3]. Корпорація (від лат. corporatio – об'єднання, співтовариство) – широко поширена в економічно розвинених країнах форма організації підприємницької діяльності, що передбачає часткову власність, юридичний статус і зосередження функцій управління в руках професійних найманих менеджерів [4]. Згідно з чинним законодавством України, корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації [5]. Проте в законодавстві немає згадування щодо елементів безпеки здійснення діяльності суб'єктів господарювання, зокрема корпоративних структур.

На думку О. А. Груніна, «економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому» [6, с. 16]. Окремі науковці переконані, що економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого – є елементом економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою [7, с. 101]. Т. Васильців вважає, що економічна безпека підприємства – це такий стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується: найефективніше використання ресурсів, інтелектуального і кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування. Відповідно, головною метою реалізації заходів із забезпечення економічної безпеки підприємства є гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування. Завданнями такої роботи є: досягнення мети функціонування підприємства; забезпечення ефективного використання ресурсів, запобігання руйнівному впливу зовнішнього середовища; забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності; охорона комерційної таємниці та інформації; досягнення безпеки персоналу підприємства, майна і капіталу [8, с. 18]. П. Кравчук поняття корпоративної безпеки трактує як «...стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, що гарантує найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів суб'єктів господарювання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного розвитку» [9, с. 166]. О. Рудковський зазначає, що «забезпечення економічної безпеки підприємства через формування принципів безпеки, як складових корпоративної культури, здійснюється за допомогою таких елементів: місія підприємства, корпоративна філософія та ідеологія, корпоративний дух, стиль керівництва і лідерства, корпоративне управління, корпоративна етика, корпоративний імідж і репутація, управління людськими ресурсами, культура якості» [10, с. 238]. Погоджуємося з міркуванням Т. Шири про те, що корпоративна безпека підприємства повинна бути спрямована на:

- здійснення захисту корпорації, в т.ч. від негативної дії зовнішніх та внутрішніх загроз;
- забезпечення найбільш ефективного використання наявних корпоративних ресурсів;
- досягнення корпоративних інтересів;
- перешкоджання виникненню корпоративних конфліктів;
- формування безпечних умов сталого розвитку підприємства [11, с. 62].

Отже, більшість дослідників цілком обґрунтовано зводять це визначення до комплексу заходів, в результаті здійснення яких досягається захищеність основ існування корпорацій і їхніх інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє корпораціям ефективно функціонувати і розвиватися. Корпоративна безпека представлена налагодженою системою захисту компаній на економічному, фінансовому, правовому, технологічному, соціальному та інших рівнях. Корпоративна безпека виступає об'єктивною підставою для стабільного та продуктивного функціонування, а також поступального розвитку в рамках виробленої стратегії на шляху реалізації місії та цілей компанії.

Таким чином, під економічною безпекою корпорації слід розуміти забезпечення найбільш ефективного використання матеріальних і нематеріальних корпоративних ресурсів для запобігання реальної загрози і створення оптимального функціонування основних її операційних, тактичних і стратегічних завдань, спрямованих на виконання функції досягнення стану своєї захищеності. Економічна безпека корпорації – це результат комплексу складових, орієнтованих на подолання фінансово-економічних загроз компанії.

До джерел загроз економічній безпеці корпорації належать негативні впливи, пов'язані зі станом фінансової кон'юнктури на ринках, наукові відкриття і технологічні інновації, форс-мажорні обставини.

Корпоративна безпека підприємства – це стан захищеності, стабільного функціонування і дотримання корпоративних інтересів компанії від потенційних і реальних загроз, що досягається шляхом гармонізації та взаємозв'язку його інтересів відповідно до інтересів суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Забезпечення економічної безпеки корпорації для створення необхідних конкурентних переваг стає комплексним завданням, що обумовлено зростаючою технічною складністю бізнес-процесів, зростанням інформаційних загроз і вразливостей в цифровій економіці, ускладненням зовнішнього середовища. В процесі вдосконалення корпоративної безпеки зберігається головна мета – забезпечення стійкого функціонування корпорацій, котра спрямована на захист їхніх стратегічних інтересів, вирішення довгострокових і короткострокових фінансово-економічних завдань в складних, в т.ч. несприятливих, зовнішніх і внутрішніх умовах.

Компанії, котра розпочинає діяльність, потрібно пройти декілька етапів побудови системи корпоративної безпеки. На кожному з них відбувається трансформація співвідношення адаптивних можливостей і загроз, при цьому зміна цих співвідношень здійснює перевірку системи корпоративної безпеки на міцність. На першому етапі визначаються, формуються та досліджуються питання адаптації до ринку, частка на ринку, пошук вільної ніші, виділяються пріоритетні об'єкти забезпечення корпоративної безпеки. У цій сфері компанія повинна відчувати себе безпечно. Стійке функціонування компанії буде безпосередньо залежати від професійної підготовки персоналу та менеджерів. Побудова системи корпоративної безпеки здійснюється для захисту виробничої, комерційної, постачальницької, управлінської та інших сфер діяльності. Об'єктами забезпечення корпоративної безпеки можуть виступати як бізнес-процеси в цілому, так і окремі елементи управління: фінансові кошти, матеріальні цінності, технології, інформаційні ресурси, репутація компанії, співробітники і менеджмент.

Другий етап побудови системи корпоративної безпеки супроводжується збільшенням рівня активності, яка виникає через прогрес реалізації бізнес-завдань. Даному процесу характерні множинні зв'язки із зовнішніми агентами ринку та споживачами. Ці дії привертають до себе увагу не тільки конкурентів, а й кримінальних структур (рейдерів), при цьому ефективність роботи системи безпеки має бути найвищою.

На третьому етапі побудови системи корпоративної безпеки, що пов'язана з подальшим розвитком компанії, формується комплексна модель безпеки, що володіє наступними особливостями:

1. У кожній компанії має бути індивідуальна і унікальна система економічної безпеки. Цей показник залежить від того, наскільки ефективно функціонує підприємство, якості персоналу, наявних ризиків виробництва.

2. Система корпоративної безпеки має захищати компанію з усіх боків, в той же момент на її утримання повинна бути витрачена раціональна сума грошових коштів.

3. Лімітована прозорість і жорстка конфіденційність інформації щодо співробітників та партнерів корпорації.

4. Виконання превентивних заходів щодо запобігання або при неможливості усунення настання несприятливих подій.

При розробленні концепції політики економічної безпеки корпоративних структур важливо визначити алгоритм проведення цих заходів, котрий передбачає такі дії:

– виявити особливості діяльності компанії, рівень ринкового сегмента, систему найму персоналу, склад і структуру колективу;

– провести моніторинг зовнішніх і внутрішніх загроз компанії. Вивчити минулі ризики і можливості їх ліквідації;

– організувати ретроспективну діагностику стану безпеки, оцінити сучасний стан та здійснити прогноз загроз за певними критеріями, що будуть вироблені на основі отриманих емпіричних даних;

– розробити модель раціональної економічної безпеки корпорації (формування плану щодо усунення зауважень, отриманих протягом аудиту; використання інноваційних підходів і методів для посилення системи економічної безпеки компанії, визначення необхідних ресурсів; розрахунок бюджету, необхідного для забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки компанії;

– сформувати інноваційну модель стратегії економічної безпеки корпорації;

– розробити стратегію економічної безпеки компанії;

– здійснити планування бюджету для реалізації стратегії економічної безпеки корпорації;

– оцінити ефективність функціонування служби (департаменту) економічної безпеки компанії та розробити план заходів щодо його вдосконалення та фінансування через можливі відхилення від бюджету.

При формуванні концепції економічної безпеки корпоративних структур важливим питанням є дотримання фінансової складової безпеки. Так, деякі автори вважають, що рівень безпеки

підприємства залежить від його фінансового стану, що характеризується певною структурою засобів і характером джерел їх формування, тому для експрес-визначення рівня економічної безпеки можна використовувати такі фінансові показники: співвідношення позикового і власного капіталу (коефіцієнт фінансового важеля); співвідношення позикового капіталу і активів підприємства (коефіцієнт фінансової залежності); рентабельність основної діяльності; прибутковість активів [12, с. 43].

Для оцінки рівня фінансової безпеки корпорацій одним з основних є індикаторний підхід, котрий передбачає використання комплексу показників і визначення їх лімітно допустимого значення. До системи показників оцінки фінансової безпеки корпоративних структур відносять:

- середньозважену вартість капіталу;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність активів;
- коефіцієнт поточної ліквідності;
- коефіцієнт автономії;
- темпи зростання активів, виручки, прибутку;
- оборотність дебіторської кредиторської заборгованості.

На основі отриманої інформації розробляється концепція економічної безпеки корпорації, котра передбачає наявність таких основних положень:

- опис проблемної ситуації в сфері безпеки корпорації;
- планування, організація та впровадження заходів забезпечення економічної безпеки компанії;
- побудова комплексної системи економічної безпеки корпорації за допомогою карти загроз і майбутніх ризиків;
- розробка методології оцінки стану економічної безпеки підприємства на основі різноманітних методик та алгоритмів;
- розрахунок кошторису превентивних заходів необхідних для забезпечення економічної безпеки компанії;
- планування та аналіз ефективності впровадження концепції безпеки;
- оцінювання організаційної складової функціонування компанії;
- моніторинг господарських договорів з метою отримання інформації про репутацію, ділову надійність і професіоналізм партнера компанії;
- аналіз фінансового стану партнера компанії;
- оперативна діагностика партнера по бізнесу для отримання інформації, для мінімізації ризику фінансових та інших втрат при взаємодії з партнером на найближчу перспективу;
- ідентифікація майбутніх загроз в конкурентній боротьбі на ринку;
- формування довгострокової стратегії розвитку взаємовідносин між партнерами компанії на основі спільної діяльності.

Таким чином, формування і реалізація економічної безпеки корпорації відбувається через процес створення ефективною системи економічної безпеки в умовах взаємодії фінансів, економіки, нормативно-правового забезпечення, цифровізації та інформатизації разом з партнерами по бізнес-діяльності. Брак уваги до цих питань в корпоративному управлінні може суттєво вплинути на динаміку зростання і довгостроковий розвиток компанії.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дає змогу констатувати, що ефективна діяльність із забезпечення економічної безпеки корпоративних структур є необхідною для реалізації стратегічних завдань розвитку компанії. Вчасне виявлення загроз, що заважають розвитку бізнесу, прийняття відповідних адекватних рішень ґрунтується на інформаційному забезпеченні систем управління і моніторингу, що дозволяє прагматично оцінювати рівень безпеки на основі аналізу систем показників функціонування компанії. Найбільш раціональним є розгляд корпоративної безпеки як механізму захищеності життєво важливих інтересів бізнесу компанії від внутрішніх і зовнішніх загроз, при якому створюються нормальні умови його функціонування і розвитку. Усе це досягається завдяки забезпеченню корпоративної безпеки, тобто систематичної діяльності корпорацій, спрямованої на досягнення фінансово-економічних цілей, захисту інтересів бізнесу, стратегічних планів і цільових програм, бізнес-проектів від внутрішніх і зовнішніх загроз, протиправних посягань і ефективну протидію їм, а також на створення сприятливих умов для успішного функціонування і розвитку корпорацій, зміцнення їх економічних позицій і ділової репутації в Україні та за кордоном за допомогою реалізації комплексу заходів економічної безпеки.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Карпенко В. Процеси корпоратизації у сучасних умовах та її генезис. *Економічний дискурс*. 2017. Випуск 2. С. 19-28.
3. Скібіцький О. М., Матвеев В. В., Скібіцька Л. І. Організація бізнесу: менеджмент підприємницької діяльності. Київ : Кондор, 2011. 912 с.

4. Азрилиан А. Н. Большой экономический словарь. Москва : Институт новой экономики, 2002. 1280 с.
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
6. Грунин О. А., Грунин С. О. Экономическая безопасность организации. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 160 с.
7. Дерій Ж. В., Базилевич В. М. Напрями підвищення економічної безпеки підприємств АПК. *Сучасні технології управління на підприємстві* : колективна монографія / під заг. ред. К. Ф. Ковальчука. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. С. 96-109.
8. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення : монографія. Львів : Вид-во «Арал», 2008. 386 с.
9. Кравчук П. Я. Сутність та передумови виникнення поняття корпоративної безпеки підприємства. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2005. № 1. С. 165-170.
10. Рудковський О. В. Корпоративна культура – метод забезпечення економічної безпеки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 3. Т. 3. С. 233-239.
11. Шира Т. Б. Корпорація та корпоративна безпека. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 11(210). С. 58-64.
12. Пуцентейло П., Гуменюк О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. *Економічний дискурс*. 2017. Випуск 2. С. 37-47.

References

1. Busel, V.T. (Ed.) (2005), *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large Dictionary of the Ukrainian language], VTF "Perun", Irpin, Kyiv, Ukraine, 1728 p.
2. Karpenko, V. (2017), "Processes of corporatization in modern conditions and its genesis", *Ekonomichnyi dyskurs*, Issue 2, pp. 19-28.
3. Skibitskyi, O.M., Matvieiev, V.V. and Skibitska, L.I. (2011), *Orhanizatsiia biznesu: menedzhment pidpriemnytskoi diialnosti* [Business organization: business management], Kondor, Kyiv, Ukraine, 912 p.
4. Azriliian, A.N. (2002), *Bolshoy ekonomicheskyy slovar* [Large Dictionary of Economics], Institut novoy ekonomiki, Moscow, Russia, 1280 p.
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine "Economic Code of Ukraine" dated 16.01.2003 no. 436-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (access date April 10, 2021).
6. Grunin, O.A. and Grunin, S.O. (2002), *Ekonomicheskaya bezopasnost organizatsii* [Economic security of the organization], Piter, St. Petersburg, Russia, 160 p.
7. Derii, Zh.V. and Bazylevych, V.M. (2013), "Directions of increase of economic security of the enterprises of agrarian and industrial complex", In: Kovalchuk, K.F. (Ed.) *Suchasni tekhnologii upravlinnia na pidpriemstvi* [Modern management technologies at the enterprise], collective monograph, LANDON-XXI, Donetsk, Ukraine, pp. 96-109.
8. Vasylytsiv, T.H. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizm zmitsnennia* [Economic security of entrepreneurship of Ukraine: strategy and mechanism of strengthening], monograph, Vyd-vo «Aral», Lviv, Ukraine, 386 p.
9. Kravchuk, P.Ya. (2005), "The essence and prerequisites for the emergence of the concept of corporate security of the enterprise", *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky*, no. 1, pp. 165-170.
10. Rudkovskyyi, O.V. (2015), "Corporate culture – a method of ensuring economic security", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 3, Vol. 3, pp. 233-239.
11. Shyra, T.B. (2018), "Corporation and corporate security", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 11(210), pp. 58-64.
12. Putsenteilo, P. and Humeniuk, O. (2017), "The main aspects of forming an effective system of economic security of the enterprise", *Ekonomichnyi dyskurs*, Issue 2, pp. 37-47.